

Nemôžem odpustiť

Utielkol som z Osvienčimu

Rudolf Vrba

Alan Bestie

Nemôžem odpustiť

Utiel som z Osvienčimu

Rudolf Vrba a Alan Bestic

Nemôžem odpustiť

Utiokol som z Osvienčimu

Rudolf Vrba a Alan Bestic

NEMŮŽEM ODPUSTIŤ
Utiekol som z Osvienčimu

I CANNOT FORGIVE, autor Rudolf Vrba a Alan Bestic
Copyright © 1964, 1999 by Robin Vrba

Preložené z anglického originálu I Cannot Forgive
Copyright © 1964 Rudolf Vrba a Alan Bestic
Všetky práva vyhradené vrátane práva na reprodukovanie celku alebo časti
v akejkoľvek forme.

First published in London, England in 1963
by Sidgwick a Jackson a Anthony Gibbs and Phillips
This expanded Edition published 1997 by Regent College Publishing
Slovak Edition © Citadella, 2015
Translation: © Viera Polčíková, 2015

© Dáša Zvončeková-Haasová, 2015

Redakčné spracovanie: Adora Lingua s.r.o.
Obálka a grafická úprava: Citadella
Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2015.

ISBN 978-80-89628-83-4

Predchádzajúce vydania a preklady

I cannot forgive (Londýn: Sidgwick and Jackson and Anthony Gibbs and Phillips, 1963).

I cannot forgive (New York, Grove Press Inc., 1964).

Factory of Death (London: Transworld Publishers, 1964).

I cannot forgive (New York: Bantam Books, 1964).

Ich kann nicht vergeben (Munich, Germany: Rutten + Loening Verlag, 1964).

Escape from Auschwitz. I cannot forgive (New York: Grove Press, 1986).
ISBN: 0-394-62133-6

Je me suis évadé d'Auschwitz (Paris: Edition Ramsay, 1988).
ISBN: 2-85956-661-9 and (Paris: Le Grand Livre du Mois, 1988)

Je me suis évadé d'Auschwitz (Paris: Presses Pocket, 1988).
ISBN: 2-266-02778-6.

44070 – The Conspiracy of the Twentieth Century (Bellingham, Washington: Star & Cross Publishing House, 1989).
ISBN: 0-9623140-0-5

44070 – Ontsnapt uit Auschtoitz (Kampen, Holland: Kok Vorhoeve, 1996). ISBN: 90-297-1320-8

Utekl jsem z Osvětimi (Prague, Czech Republic. Sefer, 1997).

Filmy, ktoré vznikli v spolupráci s Rudolfom Vrbom

Rings, Werner: *Die Advokaten des Feindes* (Obhajcovia nepriateľa), 4 hodiny. Zurich: Swiss Television, 1966.

Isaacs, Jeremy: *The Holocaust* (Holokaust). 1 hodina. London: British Broadcasting Corporation, 1973.

Bloomstein, Rex: *Auschwitz and the Allies* (Osvienčim a spojenci), 2 hodiny. London: British Broadcasting Corporation, 1982. Na filme spolupracoval historik Sir Martin Gilbert.

Downie, N. *Survival* (Prežitie). 1 hodina. London: British Broadcasting Corporation, 1984.

Lanzman, Claude. *Shoah* (Šoa). 9 hodín, Paris: 1985.

Taylor, Robin. *Witness to Auschwitz* (Svedectvo z Osvienčimu). 30 min. Toronto: Canadian Broadcasting Corporation, 1990.

*„Tí, ktorí si pamätajú 3. september, nežijú v minulosti.
Robia všetko pre to, aby v budúcnosti žili v mieri.“*

Daily Express, Londýn

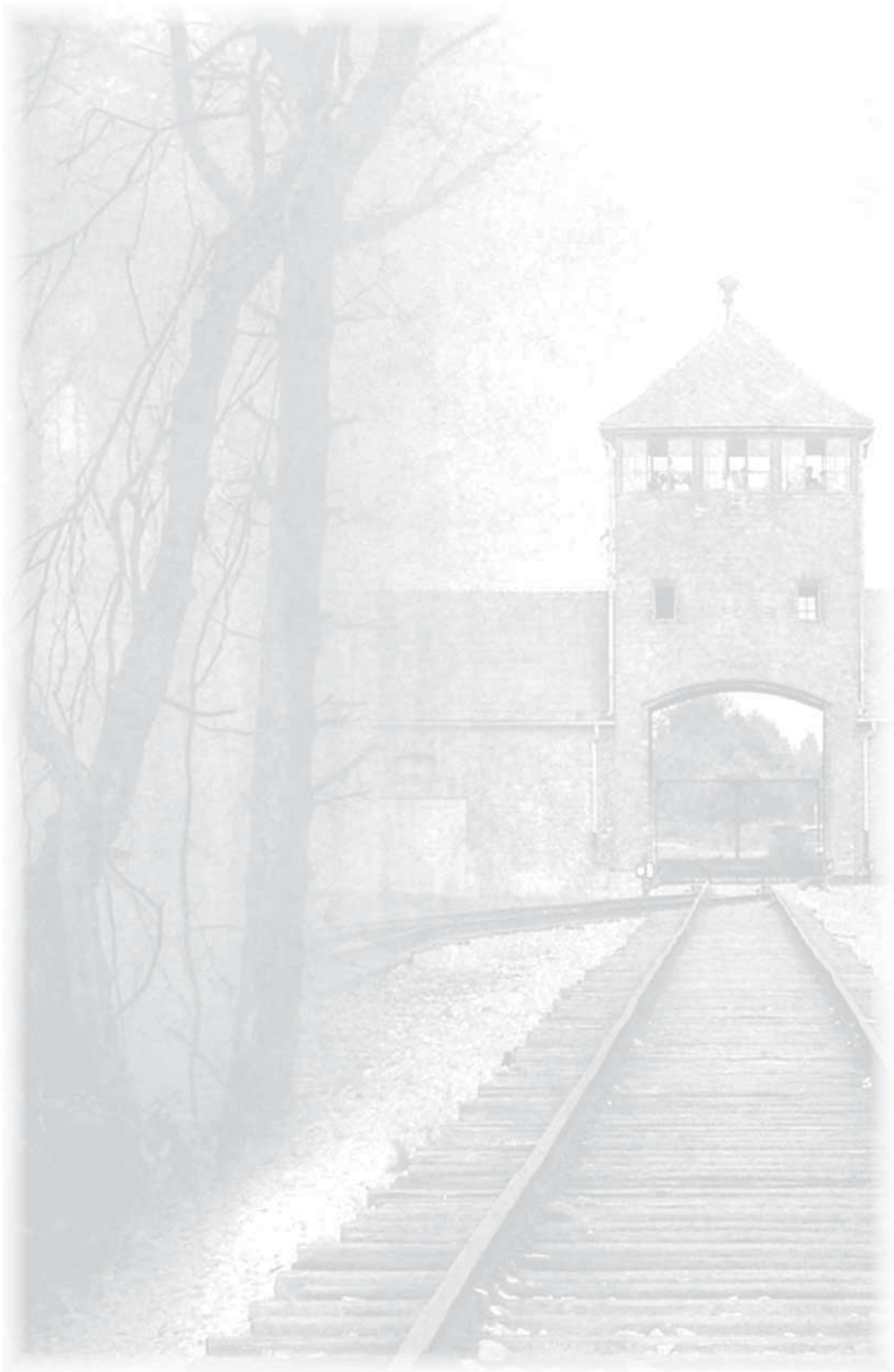
*Z úvodníka pri príležitosti dvadsiateho štvrtého výročia,
keď Británia vyhlásila vojnu Nemecku.*

„Krutá ľahostajnosť k ľudskému utrpeniu sa stáva zvykom.“

*„Prenasledovanie ako plynulo a súvisle uplatňovaná
stratégia je založené na konfiškácii majetku. A práve konfiškácia
majetku prilievala vodu do ohňa horlivosti. Keď o konfiškáciu
nešlo, záujem o službu na obranu viery žalostne upadal.“*

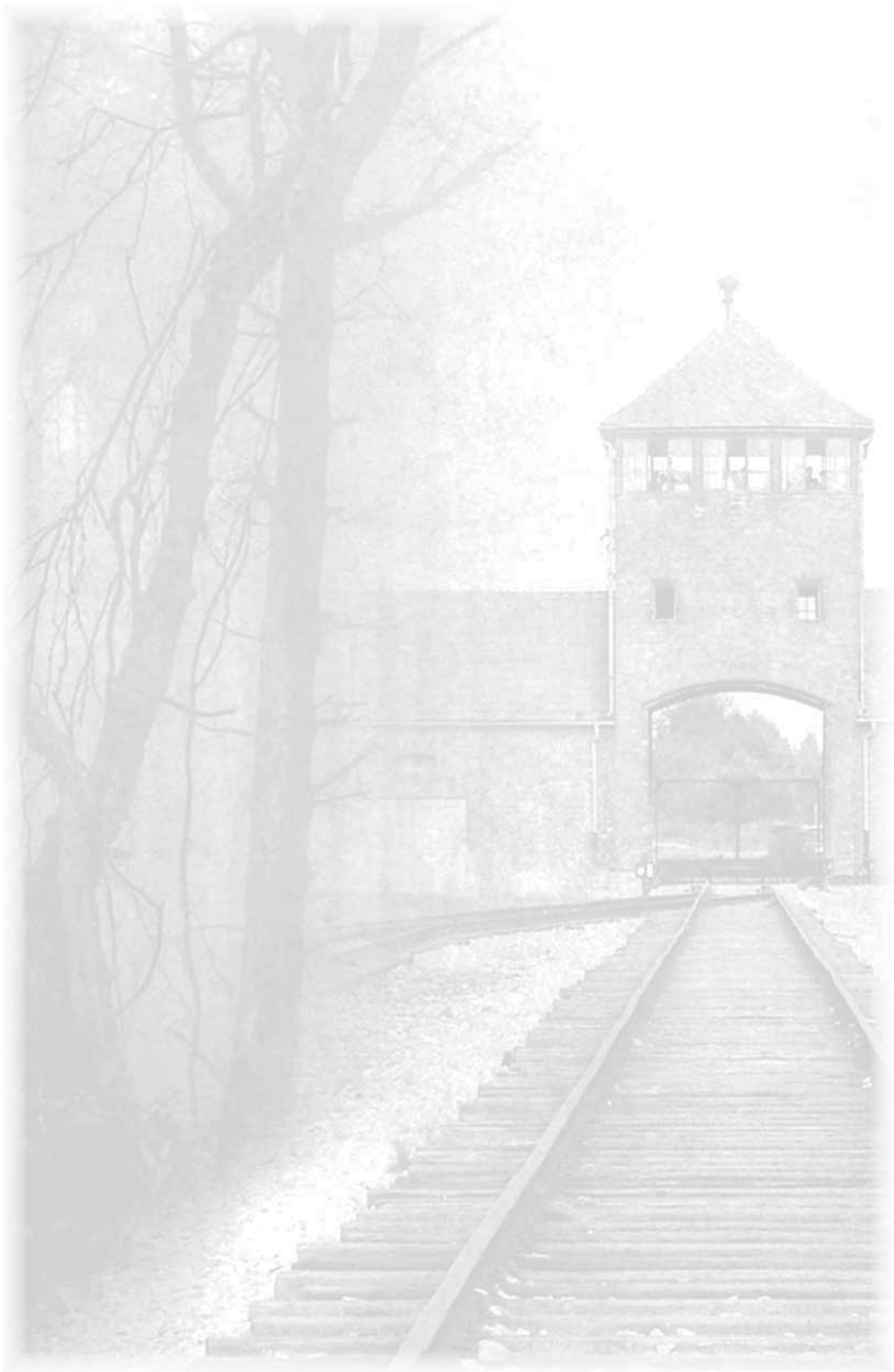
Henry Charles Lea

The History of the Inquisition of the Middle Ages

Obsah

Predslov autora	11
Predslov	21
Príhovor k slovenskému vydaniu.....	25
Prvá kapitola	31
Druhá kapitola.....	43
Tretia kapitola	59
Štvrtá kapitola	75
Piata kapitola	91
Šiesta kapitola	109
Siedma kapitola.....	125
Ôsma kapitola	145
Deviata kapitola	165
Desiata kapitola	187
Jedenásta kapitola	203
Dvanásta kapitola.....	219
Trinásta kapitola	235
Štrnásta kapitola.....	255
Pätnásta kapitola	277
Šestnásta kapitola.....	301
Sedemnásta kapitola	319
Prvá príloha	341
Druhá príloha	347
Tretia príloha: Správa Vrbu a Wetzlera	355
Štvrtá príloha: Významné povojnové súdy s osvienčimskými dôstojníkmi SS	395
Piata príloha: Úloha holokaustu v nemeckej ekonomike a vojenská stratégia v rokoch 1941 – 1945	401
Šiesta príloha: Prípravy na holokaust v Maďarsku: výpoveď očitého svedka.	413
Doslov Johna S. Conwaya.....	470

Predslov autora

V tejto knihe sú opísané spomienky na udalosti, ktoré sa odohrali pred viac než päťdesiatimi rokmi. Je to pokus opísať, (a) ako sa Nemeckej ríši podarilo dostať ma proti mojej vôli z rodného Československa do táborov smrti v Majdanku a Osvienčime, (b) niektoré zážitky, keď som bol od júna 1942 do apríla 1944 v týchto táboroch smrti väzňom, (c) môj útek z Osvienčimu 7. apríla 1944 so spoluväzňom Alfrédom Wetzlerom a (d) niektoré dôležité udalosti, ktoré nasledovali po našom úteku.

Myslím si, že by som mal povedať niečo o tom, ako a prečo táto kniha vznikla. Kniha bola napísaná vo veľmi odlišnom prostredí, počas mojej pravidelnej letnej dovolenky, ktorú som trávil v Londýne v Anglicku v auguste 1963.

Po skončení vojny v roku 1945 som žil v Prahe. Toto mesto sa mi stalo ozajstným domovom až do roku 1958, keď som z krajiny odišiel. V Prahe som študoval chémiu a biochémiu a tu sa začala aj moja vedecká kariéra. Môj život je dodnes spätý s koreňmi, ktoré som tam zapustil.

Nepamätám si, že by sa ma za celý čas, čo som žil v Prahe, niekto spýtal, čo sa v Osvienčime vlastne dialo. Neviem, či to bolo z nedostatku

záujmu alebo preto, že táto téma bola tabu. Mnohé udalosti dôležité z pohľadu dejín Čiech a Slovenska súvisia s tým, čo sa dialo v Osvienčime: napr. sa tam konala najväčšia hromadná poprava českých občanov v celej histórii Čiech¹. Táto udalosť, ktorá je zároveň súčasťou môjho osobného života, bola vôbec prvý raz opísaná v knihe, ktorú som napísal v Londýne.

Už v päťdesiatych rokoch Svaz protifašistických bojovníkov v Prahe usporadúval každoročne spomienkový večer na počesť osvienčimských obetí. Raz som sa na tejto akcii zúčastnil. Hovorilo sa hlavne o hrdinstve českých komunistov. Nemám nič proti tomu, desiatky z nich, podobne ako stovky ďalších českých občanov (česť ich pamiatke) zomreli v Osvienčime, pretože sa postavili nacistom na odpor. Počas večera sa však nikto nezmiel o tisícoch česky hovoriacich židovských detí, ktoré boli v Osvienčime chladnokrvne zavraždené a stali sa mučeníkmi, či už chceli alebo nie. Nikto tam nespomenul osud Židov. Na pódiu som spoznal bývalých židovských väzňov z Osvienčimu. Po skončení ku mne podišiel podozrivo dobre oblečený muž a spýtal sa ma, či som si všimol, že je to na pódiu samý Žid. Neodpovedal som mu. Bolo to v čase antisemitského procesu so Slánskym v roku 1952 a nechcel som provokovať osud.

Neskôr, keď som pracoval v Izraeli (1958 – 1960), som v meste Rechovot trávil dlhé hodiny v knižnici slávneho Weizmannovho vedeckého inštitútu pomenovanom po doktorovi Chaimovi Weizmannovi. Pred druhou svetovou vojnou a počas nej stál desaťročia na čele sionistov. Možno bol, a niektorí tvrdili, že naozaj bol, vodcom všetkých Židov. Keď v roku 1948 vznikol židovský štát, možno práve preto sa stal prvým prezidentom Izraela. Preto som s veľkým záujmom čítal jeho autobiografiu s nenápadným názvom *Trial and Error* (Pokus a omyl). V registri tejto knihy sa uvádza slovo Rechovot viac ako desaťkrát. Zaujímalo ma, koľkokrát sa tu bude nachádzať Osvienčim, kde zomrelo stokrát viac Židov, ako kedy žilo v meste Rechovot. Na svoje prekvapenie som zistil, že sa v pamätiach tohto súčasníka a veľkého židovského vodcu slovo Osvienčim neobjavilo ani raz. Nevie, či ide o prejav nezájmu Weizmanna a jeho spolupracovníkov alebo

¹ Ide o vyvraždenie tzv. rodinného tábora 7. marca 1944. Pozn. prekl.

či bolo slovo Osvienčim vtedy tabu aj v Izraeli, aj keď z nejakého skrytého dôvodu.

V roku 1960 ma pozvali do Anglicka, ponúkli mi miesto vo výskume Britskej rady pre lekárske výskum. Anglicko bolo v tom čase Mekkou vedcov a veľmi rád som sa tam odsťahoval. Zakrátko som si osvojil anglické zvyky a stal sa zo mňa vášnivý konzument čaju a čitateľ britskej tlače, čo bola veľmi populárna zábava Angličanov najmä v nedeľu.

V roku 1960 chytili Adolfa Eichmanna. A zrazu zo dňa na deň sa začalo vo všetkých nedeľných novinách hovoriť o holokauste a často sa spomínal aj Osvienčim. Toto slovo priam zdomácnelo. Istý môj nový priateľ, Alan Perry, novinár z BBC, so mnou často rozoberal túto tému, najmä keď zisťoval, že viem aj to, čo sa nedočítal v novinách. Povedal mi, že v denníku *Daily Herald*, v tom čase významných novinách vydávaných britskými odborníkmi, zatiaľ nevyšla obsiahlejšia reportáž o Eichmannovi. Podľa neho by mohli mať záujem o článok odo mňa, keďže tú tému tak dôverne poznám. „Choď a porozprávaj sa s nimi,“ nabádal ma.

Počúvol som jeho radu a krátko nato som predpoludním zašiel do redakcie *Daily Herald*. Zisťoval som však, že hovoriť so šéfredaktorom nie je vôbec jednoduché. Fleet Street, v tom čase centrum britskej žurnalistiky, sa riadila vlastnými pravidlami. Zablúdil som tam a motal sa po miestnosti plnej novinárov, popíjali čaj okolo veľkého dubového stola zaprataného papiermi, šálkami, popolníkmi a fľašami od mlieka. Telefóny non-stop vyzváňali. V miestnosti sa vznášal hustý oblak cigaretového dymu. Podišiel ku mne jeden z novinárov, mal okolo štyridsiatky, so šálkou čaju v jednej ruke a cigaretou v druhej. Pozeral sa na mňa (votrelca!) s veľkým záujmom. Pozorne skúmal moje okuliare bez rámu v štýle Trockého (dal som si ich zhotoviť dávno počas študijného pobytu v Moskve). Všimol si môj taliansky plášť, ktorý som si kúpil cestou z Izraela. Pozrel sa na moje staré dobré topánky s päťcentimetrovými podrážkami, ktoré boli v móde v päťdesiatych rokoch v Prahe, ale určite nie v Londýne. Spýtal sa ma, odkiaľ pochádzam. Keď som povedal „z Československa“, bol prekvapený. Na vrchole studenej vojny sa nepotíkalo veľa ľudí z Československa po redakciách na Fleet Street. Ešte raz si obzrel moje oblečenie. A potom sa ma

priamo spýtal, či som špión. Povedal som, že áno a požiadal som ho, aby to veľmi nerozširoval. Je to tajné, nástojil som. Ubezpečil ma o svojej diskretnosti a predstavil sa ako Alan Bestic, írsky novinár v slobodnom povolaní, ktorý žije v Londýne od svojich troch rokov.

Povedal som mu, prečo som prišiel do redakcie *Daily Herald* a o akej téme by som chcel napísať. Podľa neho nemám nádej dostať sa takto netradične k šéfredaktorovi. Navrhol mi, aby sme článok napísali v obvyklej forme a až potom ho ponúkli šéfredaktorovi. Potom sme zašli na pohárik do najbližšej krčmy. (Na Fleet Street ich bolo neúrekom.) Pozval ma na víkend k sebe domov – Besticovci bývali v dome v Surrey –, že spolu ten článok napíšeme.

Počas víkendu sme strávili veľa času pri nespočetných šáľkach čaju a rozhovoroch o tom, čo som robil dvadsaťjeden mesiacov a sedem dní ako väzeň v Osvienčime. Diskutovali sme o mojom úteku (s priateľom Alfrédom Wetzlerom) z Osvienčimu, ako sme po úteku napísali Správu o Osvienčime a čo sa dialo hneď po tom. Potešilo ma, keď som zistil, že Bestic stenografuje rýchlejšie, ako ja rozprávam. Prepisoval to potom na starom rozhrkanom písacom stroji. Znelo to ako paľba z guľometu a chrľil to rýchlo, zvyčajne bez preklepov. Bestic bol toho názoru, že budeme potrebovať viac ako jedno pokračovanie, aby bolo rozprávanie živé a zrozumiteľné. Takisto dodal, mračiac sa, že pre *Daily Herald* je netypické uverejniť viac ako dve pokračovania na jednu tému. Napísal však tri pokračovania, každé po tisíc slov, a dúfal, že sa s vydavateľom dohodne na dvoch. O týždeň mi zavolať a pozval ma k sebe domov na ďalší víkend. Informoval ma, že vydavateľ si navrhovaný článok prečítal. Na Besticovo prekvapenie chce päť pokračovaní, ktoré budú vychádzať počas jedného týždňa od pondelka do piatka. Tak sme napísali príbeh, ktorý mal päť pokračovaní, každé po tisíc slov. O týždeň ma Bestic pozval k sebe domov osláviť náš päťdielny článok v rozsahu päťtisíc slov, keďže ho vydavateľ prijal. Pri tej príležitosti ma požiadal, aby som podpísal autor-skú zmluvu na vydanie článku v *Daily Herald*. Súčasne mi dal šek „ako kompenzáciu za čas, ktorý som obetoval pre *Daily Herald*“. Pozrel som sa na šek: bol vystavený na sumu, ktorá presne zodpovedala môjmu (alebo

čiemukoľvek) bežnému ročnému platu nezávislého výskumného pracovníka v Rade pre lekársky výskum. Neskôr som sa dopočul, že na večierku s kolegami vydavateľ hrdo rozprával príbeh istej starej ženy, ktorá používala maľbu starého majstra na to, aby sa jej nezatvárali kuchynské dvere. Predala maľbu skoro zadarmo prvému záujemcovi, ktorý poznal jej skutočnú hodnotu. Pri tej príležitosti sa vychvaľoval, že uzavrel ešte výhodnejšiu zmluvu so šialeným doktorom z Československa. Nazdával sa, že viem niečo o holokauste, ale že neviem nič o anglickej vydavateľskej brandži. Náklad *Daily Herald* sa za ten týždeň v marci 1961, keď v ňom uverejňovali mojich päť článkov, zvýšil o štyridsať percent. Bolo to v predvečer súdneho procesu s Eichmannom.

Bol som v Londýne spokojný so životom i s prácou. K mojím novým zvykom patrilo aj postaviť pred odchodom do práce pred dvere prázdnu fľašu od mlieka. Zastrčil som do nej papierik pre mliekára, kde som poznal, koľko vajec, masla, mlieka a smotany budem v ten deň potrebovať. Každú sobotu, keď boli ľudia väčšinou doma, mi zaklopal mliekár na dvere, povedal, koľko mám zaplatiť, ja som mu dal šek a on sa vrátil do svojej dodávky na troch kolesách. Bol to nízky a zdvorilý človek krivkajúci na jednu nohu, no veľmi hybký. Raz v sobotu ráno, krátko nato, ako vyšli v *Daily Herald* moje články, mi povedal: „Prepáčte, pane, nemali by ste chvíľku čas? Chcel by som sa s vami súkromne porozprávať.“ Pozval som ho ďalej, sadli sme si do jedálne a on prešiel rovno k veci. „Ide o vaše články v *Daily Herald*,“ povedal. „Chcel by som vám povedať, že sa mi strašne nepáčili. Ako keby chceli vyvolať nenávisť voči Nemcom. Poviem vám to rovno. Pripadá mi to tak, že ste prišli z Československa kaziť naše vzťahy s Nemcami. Rozširujete o nich lži.“

Bol som prekvapený, ako priamo a obviňujúco to povedal, ale, samozrejme, chápal som, že nemá času nazvyš, mliečne výrobky treba poroznášať a pozbierať šeky. „Prečo si myslíte, že som klamal?“ opýtal som sa.

Moja pokojne vyslovená, vecná otázka ho odzbrojila. Takmer ospravedlňujúco mi povedal: „Prosím vás, nemyslíte si, že som fašista. Som členom Labour Party a proti Nemcom som bojoval vtedy, keď bolo treba.“ Pobúchal si po pravej nohe, na ktorú kríval. Bolo počuť, že klope na drevo.

„Prišiel som o nohu pri invázii do Francúzska v roku 1944. Nemôžete ma teda viniť, že držím s Nemcami. Už je mier a sú to naši spojenci. Dnes nepotrebujeme antinemeckú propagandu. Môžete mi veriť, že si o Nemcoch hitlerovskej éry nerobím žiadne ilúzie. Ale to, čo v článkoch píšete, je zákerne a neveriteľné.“

„Prečo si myslíte, že je to neveriteľné?“ spýtal som sa ho. Po chvíli mlčania povedal: „Niečo vám o sebe poviem. Moja žena je dobrá, ale... dosť jednoduchá. Skoro by sa dalo povedať, že je hlúpa.“

Nechápal som, čo tým chce povedať. Postrehol otázku v mojej tvári, zvýšil hlas a začal hovoriť ako na schôdzi: „Moje žena je, aká je. Ale skúste jej povedať, že niekto chce ublížiť našim trom deťom. Vezme sekeru alebo kuchynský nôž a opovážili by sa niečo skúsiť! Len cez jej mŕtvolu! A to je, ako hovorím, hlúpa. A vy mi teraz chcete povedať, že všetci tí múdri Židia z celej Európy vzali svoje deti za ruky a odviekli ich náckom stovky kilometrov ďaleko do tých hnusných plynových komôr? Nie, tomu predsa nemôžem uveriť!“ zvolal.

V tej chvíli som pochopil, že som vo svojich článkoch v *Herald Tribune* pomerne dobre vystihol, čo sa vlastne Židom v Osvienčime stalo. Nepodarilo sa mi však dobre vysvetliť, ako to všetko vopred tá zradná nemecká administratíva zorganizovala. Uvedomil som si, že musím napísať knihu, v ktorej mysliacim ľuďom vysvetlím, čo som v Osvienčime videl. Musím dopodrobna opísať ten zložitý nemecký podvod, ktorý pre nedostatok lepších slov volajú niektorí „krivolaká cesta do Osvienčimu“. Tento elegantný výraz plnohodnotne nevyjadruje, aké úskočné, zradné a rafinované administratívne metódy Nemci používali na oklamanie nielen Židov, ale celého civilizovaného sveta. Navyše, krutá nemecká protižidovská kampaň sa striedala s bleskovou a bezuzdnou krutosťou proti každému, kto sa neriadil ich pravidlami a neposlúchal ich rozkazy. Okrem toho, nemecká administratíva mala na konečnej deportačných vlakov dostatočný počet katov, ktorí sa na vybrané obete vrhli zákerne, bleskurýchle, s ohromujúcou krutosťou a bez akéhokoľvek zľutovania. Bola to dôležitá súčasť ich techniky masového vraždenia. Očividne bola na hony vzdialená chápaniu a predstavivosti môjho londýnskeho mliekára.

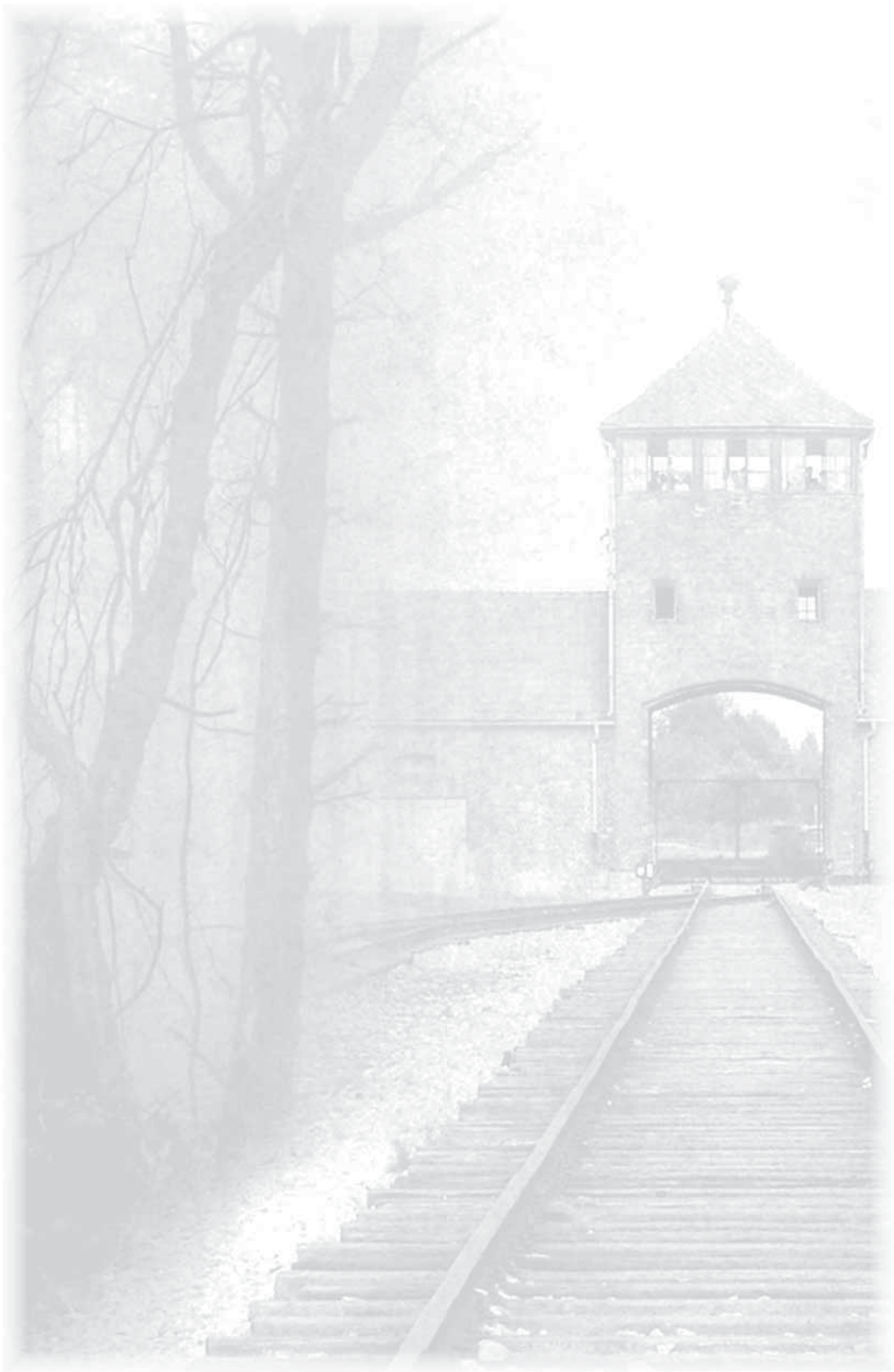
O rok som dostal list od doktora Heinza Duxa, prokurátora z Frankfurtu nad Mohanom, kde ma žiadal, aby som pricestoval do Nemecka a pomohol s prípravou procesu s dôstojníkmi SS a s vojakmi, ktorí boli obvinení zo spáchania strašných zločinov v táboře Osvienčim. Doktor Dux ma dlho hľadal, chcel ma požiadať, aby som mu pomohol splniť jeho úlohu, ale od československých úradov sa mu nepodarilo získať moju adresu. Po tom, ako mi vyšli články v *Daily Herald*, nemecká prokuratúra zistila, že žijem v Anglicku. Nadviazali so mnou kontakt. Takto sa začala moja vyše tridsaťročná spolupráca s nemeckými úradmi, stíhajúcimi nemeckých zločincov, ktorí sa priamo podieľali na holokauste. A je ich ešte stále dosť aj teraz v roku 1997, keď píšem tieto riadky. Vrátim sa však k svojej prvej povojnovej návšteve Nemecka v roku 1962, doktor Dux mi vo svojej kancelárii ukázal obrovský regál plný hrubých kníh v čiernej väzbe a povedal: „Týchto osemdesiat zväzkov obsahuje písomné výpovede o Osvienčime a ešte stále neviem všetko.“ Jeho slová ma prinútili zamyslieť sa nad tým, ako mám napísať knihu o Osvienčime. Ak má pravdu – a viem, že ju má –, musel by som napísať osemdesiat zväzkov a jeden navyše, aby ma nikto nemohol obvinieť, že som na nejaký dôležitý detail zabudol. Bolo by určite veľmi náročné prečítať si takú knihu, a to ani nehovorím, aké náročné by bolo ju napísať. Pochopil som, že musím starostlivo triediť fakty, o ktorých chcem písať. Vzhľadom na selektívny prístup k faktom sa môže stať, že ma obvinia, že píšem iba o niektorých aspektoch nemeckých opatrení. Napriek tomu som sa rozhodol vybrať tie spomienky, ktoré dokopy vytvoria ucelený obraz a aj môj čestný mliekár pochopí metódy, umožňujúce Nemcom spustiť v Osvienčime tú nepredstaviteľnú a ukrutnú mašínériu.

Po mojom návrate z prvého pobytu v Nemecku sa Alan Bestic nazdával, že počas súdneho procesu by mohla mať britská verejnosť záujem prečítať si o niektorých mojich skúsenostiach. Po tom, ako mi vyšli články v *Daily Herald*, často ma pozývali do rozhlasu a televízie, kde som poskytoval rozhovory v súvislosti s trestným stíhaním niektorých zločincov SS z Osvienčimu. Moje meno bolo v Londýne známe aj mimo mojej profesie. Alan Bestic našiel zakrátko vydavateľa, ktorý mal záujem vydať knihu o mojich osobných skúsenostiach pod podmienkou, že nebude mať viac

ako dvesto strán. Na knihe sme začali pracovať počas mojej dovolenky v lete v roku 1963. Mohol som sa odpútať od práce a sústrediť sa na písanie knihy. Alan chodil ku mne každý deň. Stenograficky si každý deň zapísal kapitolu, ktorú som nadiktoval, v noci ju prepísal na stroji a podľa svojich možností a schopností ju čo najlepšie zredigoval a gramaticky opravil. Veľmi skoro sme dospeli k názoru, že na všetko, čo chceme zverejniť, bude dvesto strán málo. Po rokovaní nám dovolili maximálny rozsah tristo strán. Za osemnásť dní sme knihu dokončili a pripravili do tlače. Kým mi uplynula trojtýždňová dovolenka, odovzdali sme rukopis do tlačiarne. Kniha vyšla ešte v tom istom roku a všetky popredné britské noviny priniesli na knihu pozitívne ohlasy. Pravdepodobne to bola na túto tému v Anglicku prvá kniha určená širokej verejnosti, nielen odborníkom. Písal som ju aj pre svojho milého mliekára. Aby vedel, že v boji proti nacizmu neprišiel o nohu zbytočne. Všetci vieme, že poraziť nacizmus, najhoršieho nepriateľa ľudstva, nás stálo veľa driny, potu, sĺz a krvi.

Písal som tú knihu aj ako poďakovanie všetkým, ktorí prispeli k porážke nacizmu. A súčasne dúfam, že i ja som k tomu prispel podľa svojich najlepších možností a schopností a že táto kniha môže mnohým otvoriť oči, aby sa tie zvrhlé a beštiálne sily, o ktorých si myslíme, že sme s nimi navždy skoncovali, už nikdy nevrátili.

RUDOLF VRBA
Vancouver, Kanada
22. septembra 1997

Predslov

.....

Rudolf Vrba nezapadá do všeobecného obrazu muža z Osvienčimu. Nemá zvráskavenú tvár. Vo vlasoch nenájdete ani náznak šedín. Celkovo nevyzerá na tridsaťdeväť rokov, pôsobí mladšie a v očiach sa mu zračí skôr humor než utrpenie.

Netrpí pocitom krivdy. Ak aj v sebe ukryva trpkosť, je dôsledne podložená neodškriepiteľnými faktmi, a nie predstavami, ktoré v sebe roky živí.

Naozaj je taký, ako vyzerá – zmes kozmopolitného intelektuála a vedca, čo je samo osebe dosť zvláštne, lebo Vrba ako Žid musel na rodnom Slovensku v pätnástich rokoch nechať školu a pracovať ako robotník.

Študoval potajomky, kým sa nevzbúril voči režimu monsignora Tisa, čím sa kvalifikoval do Osvienčimu, kde intelektuálne sklony rozhodne nepodporovali. Dokonca aj po úteku si na ďalší rok odoprel luxus vzdelávať sa, pretože veril, že má na práci dôležitejšie veci: bojovať vo vojne proti nacistom, ich skazenej ideológii a barbarským skutkom, ktoré v tom čase tak dôverne poznal. Pridal sa k partizánom na západnom Slovensku. Bol vyznamenaný, dostal Rad Slovenského národného povstania a ďalšie

vyznamenania za účasť v odboji. A až po vyhranom boji sa začal venovať štúdiu.

V roku 1945 sa zapísal na Chemickú fakultu, na Katedru chemickej technológie Českého vysokého učení technického v Prahe, v roku 1949 promoval a získal štipendium Ministerstva školstva na postgraduálne štúdium. V roku 1951 urobil doktorát technických vied.

Od tých čias jeho práca priťahovala záujem vedeckého sveta. Veľa písal o neurochémií, ktorej sa venoval, a prednášal nielen vo Veľkej Británii, kde pokračoval vo výskume, ale aj vo Francúzsku, v Dánsku, Izraeli, Rakúsku a Sovietskom zväze.

Jeho vedecký úspech považujem do istej miery za pozoruhodnejší ako dramatický útek z Osvienčimu. Ani jedno by sa však Vrbovi nepodarilo, keby nebol obdarený bystrým a prenikavým intelektom. Hoci si jeho útek vyžadoval nesmiernu fyzickú odvalu, na dosiahnutie vedeckých úspechov potreboval vlastnosti, ktoré sú azda ešte výnimočnejšie.

V jeho prípade nestačilo iba nadanie. Musel potlačiť, dokonca zničiť spomienky na minulosť. Musel zahlušiť, dokonca priam vymazať zápach krematórií, pohľad na nevídané utrpenie a neľudské ponižovanie a, čo bolo možno oveľa dôležitejšie a ťažšie, spomienky na mužov, ktorí mali toto všetko na svedomí.

Doktor Rudolf Vrba z malého slovenského mesta Trnava to dokázal, čo som považoval takmer za nemožné. Na ruke má vytetované číslo z Osvienčimu 44070, ale jazvy, ktoré utržil na tom mieste, fyzické a duševné jazvy, tie odstránil.

Vysvetliť, ako sa mu to podarilo, je nesmierne ťažké, možno to ani on sám presne nevie. Viem však, možno lepšie ako hocikto iný, že jeho forma terapie je dôkladná a účinná. Keď som ho požiadal, aby mi vyrozprával svoj osvienčimský príbeh, aby mohla vzniknúť táto kniha, zmocnili sa ma mierne obavy. Obával som sa, že sa môžu jazvy opäť otvoriť, ak sa znovu v mysli preniesie do táborového virvaru so všetkými jeho hrôzami.

Bol som rád, som rád, že som sa mýlil. Bolo by však mylné tvrdiť, že úloha, pred ktorú som ho postavil, bola preňho ľahká. V podstate si myslím, že ju prijal, lebo pokladal za svoju povinnosť pripomenúť svetu, ktorý

prirýchlo zabúda, že existovali a stále existujú ľudia, ktorí pomáhali zavraždiť milióny iných ľudí.

Usilovne a trpezlivo so mnou pracoval. Chcel by som mu vďaka za nesmierne úsilie, s akým pristupoval ku každému detailu, za úzkostlivú, takmer fanatickú precíznosť a za odvahu, ktorú si vyžadovalo toto chladnokrvné mapovanie dvoch hrôzostrašných rokov života.

Alan Bestic

Londýn, október 1963